

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utcza, 1078. sz. a. intézendők.

Előfizetési felhívás

az „Evangyéliomi Protestáns Lap” III. évfolyamára, 1877. évre.

Az előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, mely a szerkesztőhöz posta-utalványon küldendő.

A Lap alak, irány, szellemben marad az eddigi, kívánván továbbra is az evangyéliom-elvűek közlönye lenni; a kijelentett vallás, a krisztusi egyház s a protestáns tanoda ügyeit érdeklő cikkek, értekezések, bel- és külföldi jelentősebb könyvek ismertetése, bel- és külföldi szemle alkotandják főrovatait; a német, francia és angol s egyéb országbeli protestáns mozgalmakról kimerítő és bő tájékozást nyujtand, többet és gyorsabban mint eddig.

Küzdeni fog a Lap továbbra is, hogy a refomáció ős alapelvei a szabad vizsgálódás által megerősítsenek, ne pedig megingattassanak vagy épen elferdítsenek; a reformáció egyházában belül a reformációtól elütő hittani nézeteknek fölerőszakolása vésteljes hatású levén, erős meggyőződésünk, hogy csakis a protestantizmusnak evangyéliomi felfogása s a kegyesség és hitfolytonosság érvényesítése biztosíthat tartós létet szent vallásunknak, fenmaradást egyházunknak, adhat megnyugtató boldogság tudatot és érzetet az egyes hívőknek, tagoknak.

Czélunk e végre „rendületlen kitartással hirdetni és védeni a bibliai kijelentés nagy igazságait, ápolni a kegyességet, edzeni a honfiui emberi és keresztyén érzelmeket az ernyesztő hatások ellenében, a keresztyén haladást lényegileg úgy fogván fel, mint nemünknek felfelé, Isten felé mozgását. — Vezérelvünk: lélek az, mely megelevenít, azon lélek, mely az Istenfiában és a Szentlélek által közöltetett, s a hit és erkölcs örök okmányában a bibliában tette magát nyilvánvalóvá, s életünk szabályozójává. Nem csak az erkölcsiséget, hanem ennek éltető gyökerét a ker. hitet is hangsúlyozzuk. — A magyar prot. egyház rontását magok után vonó törekvéseket ellensúlyozni, az egyház javát pedig előmozdítani, szeretését ápolni: vallásos és hazafiui kötelességünknek tartjuk a szabadság, testvériség és józan haladás elveinek megőrzése mellett.”

A magyar protestantizmus s általában a keresztyénség igaz barátait, egyházi és világi jóakaróit tisztelettel kérjük fel e Lap anyagi és szellemi támogatására.

Debreczenben, 1876. decz. 29.

Balogh Ferencz,

hittanszaki tanár, felelős szerkesztő s kiadó.

Uj évi szózat.

God only knows what will be the issue of the like practices in these our days, perhaps he will in his mercy speedily visit his afflicted people; I die in the faith that he will do it, though I know not the time or ways.*)

Algernon Sydney.

Egy év lejárt ismét, rövid lüktetése az örökkévalóságnak. Tegnap a miénk volt még. Ma már a multhoz tartozik, s az emlékezet számára létezik csupán.

*) Magyarul: „Isten tudja csak mi lesz kimenetele az olyféle eljárásoknak napjainkban; talán kegyelmében ő gyorsan fogja meglátogatni levert népét; én azon hitben halok meg, hogy ő teendi azt, bár nem ismerem sem utjait, sem az időpontot.”

Hányszor tapasztaltuk már az időnek ezen apály s dagályait, de szemlélésekor sohasem szabadulhatunk meg bizonyos elutasíthatlan buskomoly érzelemtől. Ugy tetszik, mintha mégis oly baráttól válnánk meg, kit ismertünk, és megszoktunk. Megszoktuk szeszélyeit. Ismertük terhét. Leszenvedtük bánatait. Elköltöttük kevés örömeit, ha mégis voltak.

Most elénk áll egy új év 365 napjával, melyekről mit sem tudunk mást, mint hogy annak minden pillanata változást hord kebelében; mert hiszen az idő a változás folytonossága, a támadás és enyészet örökkévalósága. De már az elrejtve van előlünk, ha vajjon örvendetesek, vagy

bánattal teljesek lesznek-e azon változások? Elénk áll tehát a bizonytalanság.

Azonban azt mégis tudjuk, hogy a jövő mezején a multnak vetései fognak kikelni, s tovább fejlődésnek indulni.

Tekintsük meg tehát a jelen alkalommal, mit várhatunk a jövő kikeléstől. E tárgynál én csupán a vallás-egyházi térre szoritkozom. Mi rejlik az államokra nézve a jövő titoktejes kebelében, arról gondolkozzanak, „qui in puppi sedent, et clavum tenent“, nekünk elég baj az, hogy „nobis vix est in sentina locus.“ A modern államban mi már keveset nyomunk.

Ha nem fogyunk is, de az áll, hogy borzasztóan satnyulunk. Itt, ott a feloszlás halálszaga üti meg az ember orrát.

Annyi bizonyos, hogy a tusa, melyet a keresztyénség és confessionalis egyház ellen az ész- s anyagelvűség a modern képzettség neve alatt a multban megkezdett, még bevégezve nincs, folytatni fogja tehát szomorú munkáját, aláaknázását azon szent műnek, melyben a jelen polgárzat született, melynek kebelén a rendőri államok helyén jogállamok keletkeztek, mely szentesítette az egyén szabadságát, s anyja volt, s hűséges dajkája minden czélszerű haladásnak. A jelen világ nem bír semmit, mit annak nem kellene köszönnie!

A multban már e küzdelem helyén Európaszerte annyi rom fekszik. Készek lehetünk rá, hogy a jövőben ujakkal fogunk találkozni. De hiszszük azt, hogy a szent ház, a viharok minden kiméletlen döngetése daczára sem fog fejünkre szakadni!

Azonban elkerülhetlenül szükséges, hogy a háznak minden tagja érezze a vész komolyságát, mely a drága közt fenyegeti, álljon oda az erődítéshez. Hordja mindenki hűséggel, kegyelettel a középülethez homokszemeit. Minden homokszemnek lesz helye és haszna. Nincs senki közöttünk, a ki két-három sornyi tiltakozást nem küldhetne lapunkba, s lapunk a legnagyobb örömmel fogja azokat közölni.

Nelson a trafalgári ütközetkor csak azt kívánta a győzelemhez, hogy minden angol tegye meg kötelességét. Ő elesett ugyan, de győzött elesve is; mert minden angol megtette kötelességét.

Mit sem árt az, ha áldozatul kell esni azoknak, kik elől harcolnak, a harcnál földolog a győzelem, s a győzelem a pontosan összeható munkásság gyümölcse.

Tegye meg tehát mindenki esküdt kötelességét az elsőtől az utolsóig. Az emberiség szent öröksége, azon evangyéliomi egyházzól van szó, a mely idáig az igaz szabadság anyja és dajkája volt, legszentebb emberi jogainknak szentesítéke. Az lesz a jövőben is. A traditionalis római egyház annyi vereségei után nem mond le az önvédelem jogáról, s arsenáljából ismét elővonnatta régi

fegyvereit, s kiállította, szétosztva a világ minden védpontján Triariusait, a jezsuitákat. Ezek ma többen vannak, mint voltak akkor, midőn eltörültettek.

Azt mondják, kik a jelen korszellem hatalmára támaszkodnak, hogy nincs mitől tartani tőlük; mert megjelenésökkel az időt eltévesztették. Jól van. Tehát a jezsuiták fognak türelmesen várni. Van idejük rá; mert a jezsuiták nem emberek csupán, hanem rendszer is! És e rendszer ma is az, a mi volt háromszázad előtt, s az marad három század mulva is: ugyanegy, s örökké magával azonos. — A rendszer várhat a jelen korszellem megváltozásáig . . . s gondja lesz reá, hogy az észrevétlenül megváltozzék. Már átvette a monarchiában a főnemesek fiainak nevelését. E növényedékek egyszer férfiak lesznek, s rangjuk s vagyonuknál fogva az állam főhelyeit fogják elfoglalni. „Quid tunc?“

A traditionalis római egyház tehát nem mond le az önerődítésről — hát az evangyéliomi prot. egyház minő lelkiismerettel mondhat le arról? A ziláltság, mely jelenünket elfoglalja, bizonyos veszedelmünk lesz a jövőben. Fel tehát a küzdőterre, végezzük el belviszályainkat, míg meg nem jött a közös ellenségnek ideje. Siessen bevallani hűségét az egyház minden tagja, mind az, a kiknek szíven fekszik az evangyéliomi egyház épsége. Álljanak a küzdelem élére az egyház felesketett hivatalos örei. Előőrsi voltatió sohasem vezetett még győzelemhez, s győzelem nélkül nincs kilátás sem jog a békességhez, pedig csak a béke productiv hatalom.

Az ev. egyház szent közügyeit többé nem bízhatja csupán magán vállalkozók buzgóságára. Kell, hogy végre maga is védje magát.

A hivatalos egyház hallgathatott addig, míg a küzdelem merően egyesek vitatkozása volt. Ez oly szabadság, melyet a protestántizmus soha sem kárhoztathat! De már egészen másként áll a dolog, ha az ellenhatás egy szervezett Confoederatio alakjában emelkedik elénk, s formál „Ecclesiam in Ecclesia, statum in statu.“ Itt már nem szerepel azon egyéni szabadság, melyet a prot. egyház hozott életre. Ez a tömeg pressiója. Itt már az ev. egyháznak hallgatni nem lehet, ha érezi igazait, s az ev. egyház épsége komoly kérdés előtte. . . .

Továbbá szükséges, hogy egyházmegyei gyűléseink változtassák meg eljárásaikat jól szervezett élő (p. o. skót) egyház mintájára.

Micsodák a mi egyházmegyei gyűléseink? Jobbadán tömérdek peres kérdések nyilvános letárgyalása, s a localis botrányoknak általános megismertetése. A gyűlésre bekerült közönség a helyett hogy közgyűléseinkben vallásos életében épült volna, megismerkedik oly botrányokkal, melyek vallás-egyházi életére igen károsan, s bénítólag hatottak. Arra valók a tanácsbírák, végezzék a maguk körében csendesen az illetőkkel az ily szomorú dolgokat. Kössék

be a sebeket, de ne tárják fel nyilvánosan az egész világ előtt. Közgyűléseink legyenek ezentúl oly vallás és szervezeti kérdések tárgyalásai, melyeket a sajtó hoz a felszínre. Ekkor örömmel fogunk összeseregleni közgyűléseinkre; mert hitünkben erősödni, a mai kérdések körül tájékozódni, egyházi életünkben szilárdulni fogunk.

Erre ugyan azt mondhatni, hogy arra valók a lelkesi értekezletek.

A lelkesi értekezleteket jogosultaknak el nem ismerhetem; mert az egyetemes papság nagy prot. elvével ellenkezőnek tartom a papság ily kasztias különválását. A Krisztus egyházában mindenkinek egyenlő joga van a hitbeni tájékozódáshoz és megerősödéshez, s a hierarchiának még árnyalata is gondosan kikerülendő; mert a szent nép királyi papságára nézve sérelmes, s bizalmatlanságot támasztó. Az értekezletek tehát legyenek egyházmegyei közgyűlések az esperes vezetése alatt, s legyen az esperes itt moderator.*)

Igy azután megtettük az első lépést a zsinat felé; mert mi sem volna a h. h. egyházra a jelen zilált viszonyok között károsabb, mint ily előkészület nélkül, t. i. a hit és szervezeti kérdések előzetes tisztázása mellőzésével bocsátkozni zsinatba.

Ezen előkészületeknél pedig szükséges lelkiismeretünknek beszámolni, ha vajjon elhatározva vagyunk-e arra, a mire hivatalosan esküdtünk, hogy t. i. a h. h. egyházat valóban az evangéliom alapján álló és fejtekező isteni és emberiségi ügynek tartjuk, s ezen alapon továbbra is Isten segédelmével fenn tartjuk.

Fájdalom, a modern mozgalmak oda fejlődtek, hogy e kérdést többé nem mellőzhetjük.

En részemről mindig odanyilatkoztam, hogy a h. confessio oly fontos mű, a melyhez csakis az írás alapján lehet lelkiismeretesen hozzászólni s a protestánsizmus örök elve marad pedig az írás elvűség, t. i. minden pusztán emberi tekintélynek elvetése a hit és lelkiismeret ügyeiben, az isteni kivül, mely az írásban teszi magát. — Tagadom utolsó lehelletemig a véges emberi ész superarbitrirozó jogát az írás, a végtelen isteni ész nyilatkozatának ezen könyve felett. Ez sohasem volt protestáns eljárás. A sarkalatos protestáns eljárás az írást az írásból magyarázni ki, és nem a véges emberi észből. A másként eljáró protestánsizmus nem lesz egyéb az abszolút negatíviónál, mely magamagát megsemmisíti.

Itt az idő nyíltan, férfiasan kijelentenünk, hogy mi az írás és confessio terén továbbra megmaradunk, de a confessiót az írás alapján tovább fejteni nem tartjuk confessio-ellenes eljárásnak.

A „teljes sz. írás“ tehát a mi főkönyvünk. Ettől megválni nem fogunk soha, sem azt kiüresített meg nem engedendjük sem a modernek sem az általok associált unitárok kedvéért. — Felettünk e tárgynál magasabb bíró határoz, mint egy halandó ember, bármennyi port verjen is fel nyugtalan utain.

Szerintünk mind az észvallás, mind az unitarismus feladása a tisztán ker. alapnak; mert a Sz. Háromság tana az egyedüli szilárdan characteristikus ker. tan; mert az abszolút szellemnek hármass létmódja, a melynek az mindegyikében egyiránt

*) Francia, s más testvéreinknél a világiak is részt vesznek az értekezleteken, sőt a nép is a templomi részleteken.

Szerk.

személyes, mivel mindegyikben ugyanaz, az abszolút szellem személyisége fogalmának előállításához fogalmilag és absolute szükséges. Az írás ezen sarktana a fogalom követelésével ellentétben nincs, s így az észnek nincs joga elvetni, a mi magát fogalmilag is igazolja.

Ha a merev theisticus vallásrendszereket részrehajlatlanul megvizsgáljuk p. o. a Thora és Izlám-rendszert: úgy találjuk, hogy azokban az Isten fogalma, még nem a tiszta szellem, hanem a psyche álláspontján mozog. Indulatok, szenvedélyek mozgatták. Már activ principium ugyan, de még az érzelem terén munkás. A Thorában foglalt kijelentés még korszaki jellemű. A teljes és tökéletes, az örök és változhatlan még hátra volt. Az is eljött a keresztyénségben.

A keresztyénségben az Isten fogalma már az öntudatos szellem vagyis a teljes személyiség fogalmáig tisztul fel a sz. Háromság sarktanában. — E t a n a b e v é g z e t t s z e m é l y i s é g h a t á r o z o t t k i f e j e z é s e .

A ker. istenfogalom, vagyis a sz. Háromság tan tehát az eszmevilág terén a legmagasabb haladás, s a fogalom teljességének előállása. E vívmányról lemondani tesz, visszalépni a legmagasabb fokról az alsóbbra. Az unitarizmust tehát nem tartjuk a fogalom terén igaz haladásnak, sőt visszalépésnek a fogalom teljessége elől.

De tartjuk mint legfőbb üdvkérdésünket nem csak az Ige Istenségét, hanem annak belépését is az embervilágba János és Pál apostolok világos tanítása szerint. Ez reá nézve nem abnormitás, hanem határozódás. Ha isteni életéhez emberi életnyilatkozati alakot csatol, nem tesz teljesen idegenszerűt; mert legmagasb incarnált eszméjét öleli vissza magához az embert, és pedig szabad szeretetből. A teremtettség az emberben emelkedik a szellemi lélettérre. Benne tehát egy az anyaginál magasabb világ jut nyilatkozatra, az istenszerű világ, a szellemi, s az Isten szellem. Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember az Igeistenre idegenszerű nem lehet.

E drága tannal a tiszta emberi természet isteni rokonsága van kiemelve, az emberek egysége a legmagasb fokon, az isteni ben. Ezen egység már világosan magasabb, mint az emberek egyesítése az emberiség genericumában (a mely genericum úgy is elenyészik azokra nézve, kik az embereket nem egy vérből származottaknak tanítják Pál apostol ellenére, s ezek azután az emberiség testvériségéről sem beszélhetnek szigorú értelemben).

A keresztyénség tehát nem a h u m a n i s a t i o kérdése, hanem felszentelése az emberiségnek az istenképiség alapján az isteni rokonságban, felszentelése az egyenlőség, testvériség és szabadság társadalmi dogmájának, előbb, mint arról a szocialisták csak álmodhattak volna is. E szempontból a keresztyénség az emberiség életében oly magas forradalom, melyhez hasonlót a történelem felmutatni nem képes. — E t a n r ó l t e h á t lemondani tesz, még azt sem akarni igazán, a mit a socialismus táborában oly hevesen követelnek azok, kik az Igeistennek az embervilágba belépését oly hangosan tagadják. Tesz akarni valamit és nem akarni egyszerre. Az Igeisten Isten emberiségéről lemondani tesz megfosztani az embert isteni sérthetetlen méltóságától, melyhez jutott a természetek megosztása által. Az Ige osztozott az emberi természettel, hogy vele isteni rokonsága eleven érzetét közölje, s rokonuljon, s e rokonság által az embert a legszentebbre, az ideáléra bátorítsa, kötelezze.

Hol van ennél magasabb, s az emberre nézve boldogítóbb

*

gondolat? Mi lehet a társadalmi élet kifejlésére és irányására ennél alkalmasabb?

Tartjuk végre a sz. Léleknek országépítő munkásságát, vagyis a kegyelem segedelmét; mert hiszen a szellem önközlő potentia, s így magát a szellemmel az emberben is közölheti, és mivel az önközlés természete, azaz belszüksége, élettörvénye: tehát közli is. Sőt ha ezt nem tenné, a szellem szellemisége üres fogalom lenne. Épen a hatás végtelenségében tűnik ki a szellem lényege. Az emberi önmagát közlő (e niszus az embernél ugyan kiáltóan nyilatkozik) szellemmel az isteni kétségkívül infinitesimalis arányban hatalmasabb. Azért célját kell hogy a világban is elérje, s végre legyőzzön minden ellenhatást. Ez az, a mi midőn így fejeztetett ki „gratia irresistibiliter operatur“, nagy ellenhatást vert fel azoknál, a kik itt a szabadságot, az erkölcsi világ ezen abszolút tényezőjét féltették. De nem gondolták meg azt, hogy midőn a kegyelem az ismeretre vagy concrete a szellemre hat, s így felvilágosítva az ismeret határát kitágítja, nem bénítja sem a szabadságot, sem az akaratot, sőt ellenkezőleg azt teszi, hogy az akarat valóban akarat legyen, azaz öntudatos önelhatározódás. Már a szabadság a jónak beismert tárgyának akarásával megtámadva soha sem volt; mert már az ismét a szellem beltörvénye a jót mint jót absolute akarni.

Tartjuk tehát örökké az isteni szellemnek önközlő azaz kiható országépítő, az emberi törekvéseket célzó hatalmát.

A szent Háromság tana nekünk marad sarkalatos ker. alaptan, s ezt mint az íráson alapulón saját lelkünk és az emberiség üdvi és józan haladási érdekében hiszszük és valljuk, és e tantól sem az emberek, sem az angyalok kedvéért meg nem válunk.

E sarktanon alapszik már az egész tisztán ker. hitrendszer; mert a többi hitcikkeket egytől egyig mind innen huzhatók le, és magyarázhatók ki.

E tan, a mellett hogy kijelentett tan a fentebbi előállítás szerint is nem ellenkezik sem a józan célú kereső észszel, sem az emberiség igaz, azaz célú követő haladási érdekével, sőt ennek legmagasabb biztosítója.

Határozottan állítjuk tehát, hogy a modern theistikus mozgalmak akár az észvallás, akár az unitarismus felé gravitálnak, tulhajtanak a tisztán ker. rendszer határain, s az írást nem az írásból, hanem a véges észből, magokból magyarázzák ki. Ugyan mi joguk lesz ezen állásponton kikelni a róm. kath. írásmagyarázat ellen, kik a hagyományok mellett még más emberi tekintélyeket is felhasználnak? Vajjon e helyzetben állanak az annyira élére állított prot. alapon? Ezen eljárásnál végre magából állítja elő az ember az ő istenét, és pedig szellemi capacitása arányában, s előáll Isten helyett a pusztaság észalkotta forma imádása, tehát a kézalakított formának magasabb emberi kiadása. Már ezen forma imádása bálványozásnak neveztetett, mi lesz most már ama másik önalkotta formának imádása?

De miután ezen mozgalmak más egyházkerületekben az egyházi hatóság szeme előtt oly confoederatio alakjában terjednek, melyek még az unitárokat is assimilálják, kiket a helv. hitv. egyház alakítója Kálvin János, a h. h. egyház körébe tartozóknak soha el nem ismert: szükséges, hogy e mozgalmakkal szemközt többé ne egyesek harcoljanak; hanem lépjen sikra maga a hivatalos h. h. egyház teljes önérzettel, hogy végre láthassák a h. h. egyház hívei, hogy ama zajos mozgalom nem a h. h. egyház életmozgalma. Ezzel tartozik a hivatalos egyház a hívek lelkiismerete megnyugtatásának és irányzásának. A megzavart nyájt a pásztoroknak magára hagyni nem lehet.

A h. h. egyháznak mint confessionalis egyháznak a confessio körén tulhajtó confoederatio mozgalmait a merő negatívóvá vált protestántizmus hamis fogalma alapján közönnyel nézni veszedelmes.

A protestántizmus akkor, mikor e czim keletkezett, távolról sem volt korlátlan fogalom, hanem határozottan az íráselvűség proclamálása minden emberi kényszerítő tekintély ellenében, s így specifice a pápaság ellenében is. Az írás e tényben magasan tul emeltetett a pápán. És nem is volt az papiros pápa, mint ezt ama confoederatio tapjainak néhányai meggondolatlanul gnyolják, hanem igenis isteni s így örök időkre kötelező kijelentéseket tartalmazó könyv. Távol vagyunk mi attól, hogy e könyvben a betűt istenítsük, hanem a benne foglalt isteni kijelentéseket tisztelve megadjuk Istennek a mi az Istené, és nem az embernek, hanem Istennek e könyvben nyilatkozó lelke által akarjuk magunkat vezetettetni.

Ma a protestántizmus mint korlátlan fogalom iratik a mozgalmak zászlaira, pedig a korlátlan protestántizmus soha sem lehet egyéb, mint abszolút negatív, ez pedig ismét nem más, mint abszolút élethiány, pusztaság fogalom. Épen azért, mivel nincs bizonyos határa, már szigoruan többé nem is fogalom. Se fogalom, se élet! Ugyan mi köze lehet az emberrel, ki lélek, és élet?

Ezen mozgalom végkifejlésében lerontása mindannak, a mit három század előtt az evangyéliom alapján ama bátor apostoli lelkek Isten nevében, s az emberiség javára megindítottak. Bár nagy s világraszóló vívmányok a szabad alanyiség kikiáltása volt tulajdonképen: de midőn ezt egyházi szervezet keretében eszközölték, távol volt tőlök a szabad egyéniség elszakított izolálása, mire a mai mozgalom vezet, hanem annak solidaritását szigoru egyházi presbyteri azaz ősapostoli szervezés alapján keresték. A szabaddá lettek egy testbe kötözve építették a Krisztus testét!

* * *

Végre ha az egyháznak, melynek jótéteményeit élvezzük, kényerét eszszük, az év kezdetén lelkiismeretesen beszámolunk, még eszünkbe jut az is, hogy az egyházi védirodalom létrehozására nem tettünk semmit.

Ellenfeleink megadóztatják az associatio tagjait még a Láng féle antichristián irodalom terjesztésére is. Nem kérnek e pénzgyűjtésre engedelmet senkitől. Mit is kérnének? Joguk van pénzöket oda fordítani, a hová akarják.

Mi fájdalom nem tettünk semmit. Jogunk van iskolánkat berendezni, s azokat tetszésünk szerinti könyvekkel ellátni, de már saját egyházi életünket fejlesztő könyvek kiadására nem érezzük magunkat feljogosítva. — Jól van tehát „Ne legyen Bethlen-társaság“ De van törvényesen létező egyházkerületünk, s ennek törvényes joga egyházi életét, a szükségelt irodalom által is fejleszteni. Nekünk tagoknak jogunk van a védirodalmi kiadványokra aláírni, s jogunk van e kiadványok lehetőségét előleges aláírással eszközölni, és nem csak mi, hanem más egyházkerületek tagjai is fognak élni azon elvitázhatlan polgári jogukkal, hogy filléreiket saját vallási céljaiknak megfelelő irodalom pártolására fordíthassák. Az első évben kiadatni fog anynyi könyv, a mennyit az aláírások fedeznek. Már a többi években az évi vásár is fog gyümölcsözni, s terjedelmesebbé teheti a kiadást. — A tagok nyerjék e kiadványokat fele áron. Ez is hatalmas ösztönül fog szolgálni azokra nézve, kik az egyházi védirodalommal könnyü szerrel megismerkedni akarnak. E vál-

latat kúrral nem járhat, mert évről évre fedezi magát, és ereje után terjeszkedik csupán. — Dixi, et salvavi animam meam.*)

Dr. Heiszler József,
ref. lelkipásztor.

B E L F Ö L D.

Losonc, 1876. december 27.

Az elmúlt karácsonyünnep második napja jelentékeny lapot fog a losonci ref. egyház évkönyvében elfoglalni. — Ekkor ugyanis nemcsak az imént elhunyt s boldog emlékü Szilassy Ferencz után egy szintén miuden tekintetben jeles, erős presbyteri elvű, a műveltség és tudomány magaslatán álló „helybeli gondnok” választatott; hanem a régóta üresedésben volt „vidéki főgondnok” tiszt oly egyén által töltetett be, ki társadalmi s politikai magas állása, kitünő tehetségei, nemes jelleme, minden szépért és jóért lelkesülő buzgala által képes lesz már-már hanyatló s számban megfogyott ehházunknak új lendületet és felvirágzást biztosítani.

Talán nem lesz érdektelen ezuttal egyházunk multjára kissé visszapillantani; annyival inkább, mert egyházunk életfolyama a hazai ecclesiasticában néhány fényes lapot is igényelhet magának. Egyházunk nevezetesen az utolsó időkig gócpontja volt a felvidéki reformált vallású hívőknek. Messze innen nem lévén más reformált gyülekezet: a Nógrád, Hont s Zólyom-megyékben lakott számos és nagybefolyású intelligentia mind a losonci ref. egyházhoz fűződött; ehhez tartozott egyházilag; ezt látta el gazdag dotatiókkal; itt állított fel s tartott fenn egy a multban nagyhirű s virágzó kollégiumot, mely a reformált tiszta hitet folytonosan megújuló életelevenségben tartotta, és erős bástyát képezett a tiszta hazafiság védelmére. — De épen azért, mert egyházunk voltaképen helybeli és vidéki kétféle elemből állott: őseink helyesen számító és tapintatos érzelme a helybeli gondnokon kívül mindig egy vidéki főgondnokot helyezt az egyház élére. Így történt aztán, hogy rendesen a haza legtekintélyesebb egyénei közül kiválasztott főgondnok (milyen volt pl. Szilassy az országbiró, Gyürky a krassómegyei főispán és excellentiás ur), ki egy nagy kiterjedésű vidék ref. vallású hiveit képviselte, morális sulyával a losonci egyháznak, melynek egyik lelkésze rendesen esperest is volt, az egyházkerületi gyűléseken is kiváló szavazatot biztosított s a losonci egyház maga egy traktusnak tekintetett.

A történet emez ujmutatását felismerve, egyházunk a legközelebbi napokban elhatározta, hogy ezentul ismét mind a két gondnoki széket betöltendi s az előzőleg megtartott értekezlet megállapodása szerint a tegnapi egybehívott nagyszámú közgyűlésen Kovács Sándor egyháztanácsnok indítványa folytán egyhangulag s nagy lelkesedés közt vidéki főgondnokká gróf Gyürky Ábrahám nógrádmegyei főispánt, — helybeli gondnokká pedig a szintén köztisztelet és szeretet által környezett Szigyártó Sámuel választotta. Nem csekély reményeket kötünk e két névhez s erősen hiszszük, hogy bennök semmi részben nem csalatkozandunk. Az eként megteremtett új és pedig dicső aerával szemben helybeli gondnokunk erélyes és bölcs vezetésétől több helyi fontosságú intézkedés létesítését, a pénz- és vagyoni viszonyok consolidatióját stb. várjuk. De épen oly szí-

*) E fontos tárgyban egy kerületi gyűlés alkalmával külön értekezletet kellene tartani. Vezérférjak, alkotó szellemek! hol késtek az éji homályban?
Szerk.

lárden meg vagyunk győződve, hogy szeretett főgondnokunk azon rendkívüli tevékenységet és buzgalmat, mely őt a közügyek göröngyös és fáradalmas küzdterén kiválólag jellemzi: az egyházi élet simább, de lélekemelőbb mezejére is magával hozza. Ezuttal különösen csak a losonci államgymnasiumot említve, melyre egyházunknak szerződésileg befolyás van biztosítva, melyet jó részben magunkénak is tekintünk, melyre magyar nemzetiségi szempontból nagy missió vár s mely jövőben hivatva lesz az eltörölt sz.-mártoni és rőcsei iskolákat a felvidéken hazai szellemben és irányban helyettesíteni és pótolni: bizunk benne, hogy tapintatos főgondnokunk eme gymnázium teljes nyolcz osztályúvá emelésében nemcsak munkás leend, hanem, hogy törekvése sikert is aratand.

Végül fogadja e lapok igen tisztelt szerkesztője újévi üdvözlőnk s fogadja további lankadatlan működéséhez szerencse kívánatát azoknak, kik ugyanazon eszmékben élnek s ugyanazon elveknek hű követői, melyeknek ő egyik fáradszón s buzgó előharczósa.)*

Hová jutottunk.**)

Sötét van oda künn; a felhők foszlányain csak néha néha tör át a holdvilág; a földön sár disztelenkedik; és a sötétben a bujkálóhold fénytöredékeinél, a sáros föld felett, mint világ fájdalom sohaja zug a szél; ki tudja mennyi keserv van az illanó légáramban? mindegy! én nyomasztó behatása alatt a csillagtalan estvének, változó érzelmek közt hallgatom a morajt s midőn az ablakom előtti fák meztelen galyait összecsapdossa a szél, a csontok sirházájának pusztá halmait jutnak eszembe; gondolkodom a multról, aggódom a jövőn, és hogy ne aggódnám a jövőn, hiszen ma olvastam, hogy ismét három árvával szaporodott az örömtelenek száma, ma lett ismételve — és hányszor lett már ismételten beigazolva előttem, hogy az ur az ő szolgáltnak sem adott romolhatatlanságot. Fájó érzelem hatja meg szívemet, mindannyiszor valahányszor hallok, hogy ismét: pályatársam napja aludt ki; de fájdalom enyhíti a hit, az árvák irányában kevesbiti a mennyei hang: hadd el a te árváidat és én eltartom azokat; de a mennyire enyhíti a hit, a mennyire csillapítja a mennyei hang a fájó szív érzetét, annyira neveli annak sötét buját egy gondolat, és e gondolat az, hogy: **hová jutottunk!** Imé meghal egy negyed századot hivataloskodott lelkipásztor, ki nem rég, a nemzet legdicsebb ébredésének orozslán küzdelmében mint testben lélekben protestáns, karddal kezében tiltakozott a hont leigázni akart öngyilkosok törekvései ellen; egy lelkipásztor hal meg váratlanul, megsiratni való baleset miatt, egy lelkipásztor, kit egyházmegyéjének tisztelő bizalma tanácsbiróságra emelt. . . és ez a negyed százados lelkipásztor; ez a régebben már anyátlanul maradt három szánandó árvának megsirathatatlan atya, s fejének koronája; ez a tanácsbiró; ön társaiából, azoktól kikkel együtt hordozá a lelkiszabadság zászlaját, azoktól kikkel együtt vitte a közigazgatás terhét, kikkel örült és kikkel sirt: nem érdemelt annyit, hogy hidegült tetemei fölött a fészkökből kiesett árvamadarak s a szeretett testvérjétől megfosztott testvér vigasztalására, a lelki-

*) Velem együtt a társak is viszont küldik nemes barátom s barátjoknak szívélyes üdvözlőnk, jól esik meggyőződve lennünk hogy a földirati távol a szeretet, vonzalom és elvrokonságnak utjába mi akadályt sem vethet.
Szerk.

***) Borongás Ármós Sándor temetésén.

pásztor nélkül maradt szent nyáj hitbeni erősítése és az ur átérthetetlen utáiban való megnyugtatóására, tanítással egybekötött végtisztességet tettek volna! mondjátok meg nekem mi ez? csak nem az akar lenni tán, hogy magatok semmire sem becsületek a halottak tisztességes eltakarítását! csak nem az ingyenes fáradságtól iszony borította tán szívetekre a részvétlenség hármasságát? hiszen ha amaz?! miért nem mondjátok meg azoknak kiknek halottai fölött pénzért tisztelegtek: hagyjátok el a tisztességet, az többé nem más csak üres beszéd! és ha emez volt oka vonogatástoknak; mért nem mondtátok? az árva odaadta volna gyász mezét; a testvér megnyitotta volna kezét; a gyülekezet föltárta volna perselyét, hogy a hivataltárs fölött tisztelgő kebelből — felhangozhasson — az átérzett fájdalom pénzen vett — tanító és vigasztaló szózata?! — mért nem mondtátok? akkor a fősvény hasznóvágyó lett volna sujtva csak. A madár énekel alvónak vélt halott társa felett és Ármós Sándor koporsója nem nyert egy szónokot ki a közös fájdalom zajában — mint Jézus a zajgó tenger felett fölemelte volna az isteni igazgatásbani megnyugvásra a megdöbbsent, a megkeserített szíveteket! jaj te néked Jeruzsálem.

De ha nem lett is felgyujtva a halhatatlanságot biztosító szent szövétnek: az ige fáklálya, gyászkoporsód felett; ha véglegesen árva gyermekeid bánat sápasztott orcájáról nem akadt is kartársi kéz, hogy letörölje a pótolhatlan veszteség fakasztotta könnyeket; ha a mélyen sujtott testvér nem láthatá is, hogy az ő könnyeihez a gyülekezet könnyűit is peregteti a megindító gyászbeszéd; ha azok közül, kikkel együtt munkálkodál, egyiknek sem volt egy búcsú szava a pályatérrel kiesett kartárhoz; azért nem lett nehezebb a te koporsód szemfődele elnyugodt pályatársam! aludjál hát csendesen, hamar megnyilt sirnyoszolyádban, kartársaid közönyén . . . mint a fölvijt sir kopár rögén örökzöld takaróul hálás gyermekeid hönnyei fognak nevelni virágokat — és a fenkölt lelkű testvér, nem fogja el hagyni szétpusztult fészkek árva madarait! Ármós Sándor! távol a körtől a hol munkálkodál kél áldó szavam sirhalmod fölé! Kettősen árva sírógyermekek! ha elborult szép egetek, ha tiszta szemetekből az egész árvaság bánatvize patakzik is, ha nem mutatta is fel senki atyátok koporsójánál a hitcsillagát, mely a sérült szíveteket Istenhitében nyugtatja meg, ne higgyétek hogy el vagytok hagyatva, ott az árvák atyja az Ur, ott nagybátyátokban az Isten sugalta testvériszeretet! boruljatok a nemes szív fölé! Veszteségték könnyeiben szívárványnya törődik a hitsugára. Az égi gondviselés karja öleljen össze és örködjék könszenteli szövetségtek fölött — hogy lássa majd a búszétszólt fellegeten túl — hosszú évek boldog — boldog folyamát!

Soraim írása alatt mint enyészet dala búgatta fáimat a fel-fel induló szél . . . most mintha csendesülne már . . . az eső csapkodja ablakomat, mintha mondaná . . . hogy hull az ő könnye azon sirra is, mely fölött gondolataim merengtek; jól van! válj tehát ég könnye Urad szolgálójának nyugtató hantjára! . . .

Elborogtam . . . borongásomból gyermek hang éneke keltett fel; igen! ablakom alatt megzendült a bethlehemi ének. . . Dicsőséges mennyben az erős Istennek . . . tehát Isten: velünk.

De profundis.

Levél Szatmárból.

. decz. 30. 1876.

Bartha Mór sályii ref. lelkész ismét egy hosszadalmasnak ígérkező hirlapi cikket kezdett meg a „Szatmár“ közelebbi számában, megleczkéztetvén elsőben is alólírottat azon merészségért, melylyel egyházkerületünk területi épsége ellen irányzott támadását e Lapokban — mint illetékes helyen nyilvánosságra hozni bátorkodtam, sőt arra egyházkormányunk figyelmét felhívni merészelttem. — Válaszának eddig megjelent részében semmi nincs, a mi a dologra tartozó volna; az egész nem egyéb, mint a magas areopág székéből adott lecke, melyben B. M. csak arról akart bizonyosságot tenni, hogy előtte nem a tárgy, de a személy fődolog. Az egészre csak azt jegyzem meg, hogy ha kedve telik B. M.-nak személyekkel foglalkozni, felőlem bátran teheti, én gunyos kitételeire reflektálni nem fogok. — A helyett tehát, hogy újabb cikkére hasonló modorban válaszolnék, néhány rövid megjegyzést teszek ad rem, már csak azért is, nehogy azt véljék Budapesten, vagy bárhol, hogy a szatmárvidéki prot. papok kivétel nélkül kívánnak elszakadni Debreczentől, s örömmel üdvözlők a homogen elemekből alakítandó felső tiszai egyházkerület eszméjét.

Ugy a polgári mint az egyházi élet mezején minden újítást, minden új intézményt szerintem csak a közszükség érzete szülhet és indokolhat, ellenesetben sem értéke sem tartóssága nem lehet. Magyar prot. egyházunkban, néhány lelkészt, tanárt s néhány egyént az ugynevezett intelligenciából leszámítva, a hives roppant többsége rendületlenül követi az ő megváltóját s szilárdan áll az evangéliom alapkövén. A közszükség érzete tehát semmiképen nem indokolja azon újítást, melylyel néhány közvélemény-csináló tanár és lelkész a jó magyar prot. nép rovására a közhit ellen sorompóba lép. — Ha a közérzület szülte volna a prot. együletet, azóta régen egyesültek volna a homogen elemek, azóta régen megalakultak volna azon modern hitű egyházak, melyekben nincsen sem zsidó, sem görög, mert mindnyájan egyek a — Krisztustagadásban!

Belátván az intéző szemek a küzdelem meddségét, gondolkozni kezdének vala a felett, hogy hol lehetne egy új erődöt felszerelni, honnan a tiszántuli híveket lehetne ostromolni. És Bartha Mór a mohosult orthodoxiának ellensége ily pontnak jelöli ki Szatmárt, mint a melynek árnyékából néhányan haragvó szemeket vetnek az ős Debreczen felé. Erre Ballagi Aladár gondolván, hogy kitelik a másé a máséból, mint egy muszka czár előveszi a térképet, kiczirkalmaz néhány traktust a tiszántuli kerületből s készen van a felső tiszai egyh. kerület — papiroson.

Ha gyanusítani szokásom volna, némi összefüggést keresnék Bartha M. és Ballagi A. csaknem ugyanazon időben megindított manevereik között, de ezt nem teszem. Lehet, hogy itt is magna ingenia conveniunt! Hanem azt méltán kérhetem tőlök, hogy mi czélt akarnának elérni az új egyházkerülettel? Tiltakozom, hogy az elszakadási vágy közérzület volna Szatmárban, sőt Beregben, Szabolcsban, Máramaros-Ugoesában! De hát mit törődnek azok az urak a közérzülettel?!

Bartha M. czélja ugyan nem más, mint Szatmár városát, és a szatmári gymnasiumot az új egyházkerület központjává tenni, miáltal amazok fejlődése hatalmas emeltyüt fogna nyerni. Ezzel a kicsinyes indokolással él mindaddig, míg Debreczen ellen táplált heves gerjedelme el nem ragadja, mikor is aztán kiönti haragját az alföldi orthodox metropoliták ellen, nem gondolván arra, hogy ilyen újításnál nem egy város érdeke, nem

egy ember indulata, hanem ezerek és ezerek jól felfogott köz-
érzlete határoz.

Vajjon miért nem követel magának H.-M.-Vásárhely külön
egyházkerületet, melynek nagy prot. vidéke, lyceuma van?! —
Hiszen ha ok lehet panaszra a miatt, mert egyházkerületünk
kisebb-nagyobb egyházakból áll: bizonyosan a nagyobbak pa-
naszkodhatnak inkább, mint a melyek nagyobb terhet emelnek
s kevesebb jogot élveznek mint a kisebbek. — Ezt T. S. e. k.
főjegyző ur adatokkal bizonyította be s ha kelleni fog, még bő-
vebben megmagyarázza önöknek. — Itt én csak azt kérden B.
M. urtól, hát Szigettel mit akar tenni? Szigetnek lyceuma, jogi
akadémiája van s aligha fog egyikről is lemondani Szatmár ked-
véért. Vagy az megmaradhat a szatmári főtanoda mellett? —
Ugyan honnan vesznek akkor tanulót Sziget, Szatmár, Debrecen,
Patak stb. — mint a melyek egymáshoz nagyon közel fe-
kúsznek? Bár csak egyetlen főtanodánkat helyezhetnénk a ki-
vánt jó állapotba!

Hogy az új egyházkerületnek Szatmárt főiskolája legyen,
ahhoz nagyon sok pénz kell, Azt pedig senki ne higgye, hogy a
kiczirkalmazott h o m o g e n szegény egyházak meghozhatnák
azt az áldozatot, hiszen mindnyájan tudjuk és érezzük, hogy
egyházaink saját szükségleteiket is alig bírják fedezni. De ám
legyen főtanoda Szatmárt, örvendeni fog rajta minden prot-
magyar ember, csak hogy addig még sok viz lefolyik a Szamoson,
ezt legjobban tudja B. M. ur.

Okom van végül megjegyezni hogy igenis a lelkipásztori
eskübe ütközönek tartom B. M. támadását, a mennyiben arra
esküdött fel ő is, hogy egyházunk alkotmányát, törvényes jogait
tiszteltben tartja. Vajjon nem ezen eskü ellen vétett-é akkor,
midőn egyházkerületünk területi épségét, confessionalis hitét
(általa mohosult orthodoxiának nevezve) nem is a lelkészek ál-
tal olvasott egyházi lapban, hanem egy vidéki hírlapban támada
meg és pedig oly modorban, melyet egy lelkésznek egyházkor-
mányzata ellen használni nem illő. — Mondja ki véleményét
férfiasan, határozottan, de a kellő tiszteletéről ne feledkezzék
meg, mert az nem férfias.

Még egyet. A „nehélyelt“ maszkot nem azért nem teszem
le, mintha a nyilvánosságtól óvakodnám, hanem mert nem tar-
tozik a dologra, hogy ki az a y. x., a kinek őa, mint látszik, le-
veleit eléggé jól ismeri. y. x.

K Ü L F Ö L D.

A francia nemzeti reform. egyház jelen válsága.

(A békepárt, két zsinat tervezése, a kérdés lényege, az „Egyház
békéje“ című lap alapítása, első kérdés a Laphoz, társlapok
nyilatkozata, igazság és tévely, a reformáció emberei.)

Lapunk tavalyi évfolyama 237, 401, 422. lapjain vázoltuk
francia források után a hugenotta testvéregyház küzdelmes
szomorú állapotát, mely égővé 1873. jun. 20. óta szítatott fel,
mikor az öntudatra emelkedett fél a szentírás alapján hitnyilat-
kozat alakjában programot állított elő; a szabad kezét, jobbra-
balra révedezést kedvelő fél az u. n. liberalisok ezt visszataszí-
tották. A francia köztársasági kormány — kivált miután a
vallásügyér más-más színezetű, s hatszor változó volt — mind
ez ideig nem döntött végleg a felett, hogy a zsinatnak nem en-
gedelmeskedő félt elismerje-e s részesítse-e az államadta fize-
tésben, vagy nem. Azóta foly a tusa az orthodox és liberalis fél
közt, sőt a múlt év közepén közvetítő, békéltető, szakadályt ke-

rülni akaró, új párt tömörült a két küzdő irány közé. A közve-
titők nagy engedékenysége ellen tartatott volt a le vigani érte-
kezlet, melyen 82 lelkész és 48 egyháztanácsos volt jelen, kife-
jezvéen ragaszkodásukat a zsinat végzéséhez s a hitvalláshoz. —
Az értekezlet tagjait sokan intransigáns (nem alkuvó) névvel
illették. A genfi dühös tulzó lap az Alliance liberale va-
tikáni zsinathoz hasonlítja a vigani értekezletet s művét testvér-
és szabadság-gyilkosnak (fratricides et liberticides) nevezi. —
Napirendre most az egyeztetés kérdése jött. E végből
jelent meg Th. de Félice röpirata.*) Szerzőt e művében szerény-
ség és szilárdság, tisztelet az ellenfél iránt s evangéliom iránti
hűség és igazságosság jellemzik; ő oly létmódot keres a két el-
lentétes elv számára (orthodox és modern) mely egyiket sem
áldozná fel a másiknak, e végre javasolja, hogy mindazok, kik
jelenleg tagjai a francia nemzeti református egyháznak, az ál-
lamkormányval szemben képezzék tovább is a kormányzottak
egy osztályát, de a zsinat csak azon egyes egyházakat egyesítse
igazgatósága alá, melyek önkényt vetik magukat hatósága alá.
A lelkiismeret nem tiltja — ugymond — hogy ugyanazon kor-
mány hatósága alatt álljunk, mely alatt vannak a r. katholiku-
sok, izraeliták, maradhatnak tehát ott a heterodoxok is. A kor-
mány előtt két tömb állana: zsinati és zsinaton kívüli, ezek
alkothatnának külön liberalis zsinatot is. Az egyes egyházközsé-
gek hasonelvűség (homogeniusság) szerint rendeztessenek, s
legyenek autonomok az egyházmegyével szemben, tartassék fel
a zsinat tekintélye s hatósága, de legyen szabad egyes egyhá-
zaknak a kormánynak tett bejelentés után külön liberalis pártu
zsinatot alkotni.

A liberalis párt békéltető bizottsága, Schikler, Schulz,
Planchon, Corbière, Benoit, körlevelőkben ragaszkodást ajánl
az első békepontoszathoz, a mint azt nimesi értekezletükön ma-
gyarázták, nem osztja a békepontoszat orthodox párti aláíróinak
azon nézetét, hogy a nimesi magyarázat lerontása a párizsi ere-
deti békepontoszat lényegének.

Az antagonizmus a két irány közt az egyházi tanítás sza-
badsága körül forog. „Lehet-e a szabadság határolt, mint akar-
ják a hitelvűek (orthodoxok), vagy határtalan, mint követelik a
korlátlan elvűek (liberálok)? Lesznek-e kötelezve a lelkészek
— az előbbieket szerint — a ker. tan hirdetésére, vagy felhatal-
mazottak, az utóbbiak szerint — harcolni az ellen a szószéki
emelvényről? Ez a kérdés veleje, s ez nem másodrangu és nem
pusztán anyagi kérdés“ (Pilatte Leo). Az egyházi párt legszélső
baloldala (Steeg ur) a ker. tan tagadását és megtámadtatását
azzal akarja fedezni, hogy ők másképp értenek a felől. A jobb-
oldalt ellenben (p. o. Vaurigaud ur) s vele jó része a ref. egyház-
nak rendületlenül meg van győződve, hogy a másik fél a hit el-
lensége. Ily feltételek közt lehetséges-e a két párt együtt mara-
dása? Nem chimaera-e arra törekedni?

És mindemellett vállalkoztak tekintélyes férfiak a két
irány közvetítésére a szakadálytöli félelemből s a mult szép
hagyományainak varázshatása alatt. Ily célból indult meg „az
egyház békéje“ című prot. heti lap 1876. szept. 23-án
Lyonban.**)

*) Accord et fidélité. Essai d'une solution de la crise
actuelle des Eglises réformées de France par Th. De Félice, pasteur.
Paris, (Sandoz et Fischbacher) ára 50 c. Megjelent 1875. auguszt.

**) La Paix De l'Eglise journal des intérêts protestants
paraissait le samedi. Rom. 14, 19. jelige alatt. Előfizetési ár külföldre
egy évre 8 frank, mely Párisba, Sandoz et Fischbacher kiadókhöz,

2-ik cikk báró Schikler levele; a 3-ik Sabatier levele Párisból. Sabatier írja „A béke műve, melyre a szerkesztő hatni akar nyitván egyesítési központot mindkét párt komoly tagjainak, kik nem akarják sem a kegyességet szabadság nélkül, sem a szabadságot kegyesség nélkül, a legmélyebb vágyaknak felel meg, melyek hovatovább a legerősben fejeztetnek ki a mi édes és nagy egyházunk által, mely elveszni nem akar.“ A zsinati pártra mondja: „meg akarták menteni a hitet s úgy találják, az egyház élete forog veszedelemben. Szerinte ma már a szakadály erkölcsileg lehetetlen, anyagilag valósíthatlan. — Üdvözlök Monod Alfréd ügyvéd, a zsinati érdekek védője, és Sayous Ede világi tanár is (Párisból) a lapot s remélik, hogy Isten megmenti a XVI. századi hitvallók dicső egyházát mind a hitetlenség romboló szédelgésétől, mind a hívők egyházának különben kikerülhetlen szétmorzsolódásától. Végül közli a lap első száma a békepontoszathoz ragaszkodás mellett nyilatkozó egyházak számát s 110 liberalis egyházat nevez meg. — Sabatier, Monod, Puaux, Decoppet stb. evangyéliomelvűek is csatlakoztak az új lap tervéhez.

Ez új közlöny megjelenése, melynek terén a balközép (a békebizottság tagjai) és orthodox jobb közép találkozik, mindenestre nevezetes mozzanat. A békét hangsúlyozza . . . de a valóítás eszközeiről még keveset tudott adni; meglehet az eddigi két párt helyett egy 3-dik párt létrehozatala lesz az eredmény. Egy párizsi egyházi lap rögtön azt a kérdést veté fel a „Paix de l'Eglise“-nek, kérve rá egyenes feleletet „egy oly lelkésznek a ki tagadja a J. Krisztus feltámadását, szabad-e erkölcsileg tagsági joggal bírnia a reform. egyház kebelében!“ E nyílt kérdésre azzal felelt a La Paix, hogy engedelmet kért még nem felelni egyenesen (directement), mert hogy világos és teljes lehessen felelete, hosszabb térre van szüksége. A kérdést felverő „Christianisme“ lapot e halogató válasz csudálkozásba ejté „hát — mondja ez — oly nehéz kimondani, mely egyházi elvet akar valaki védeni? kell-e sok sor annak állítására, hogy valaki barátja vagy ellensége a korlátlan szabadságnak!“

A Renaissance című lap így ítél új társáról „Az egyház békéje kívánatos; de lehetséges-e és mily eszközökkel valósítható az a jelen helyzetben? imé ez a derék kérdés mely az egyházat foglalkoztatja, új társunk még ebbe bele nem ment“. A strassbourgi „Progrès religieux“ lap ezt mondja: „nem tudjuk ha vajjon a „La Paix“ lát-e tisztán a mostani helyzetben, minket azonban nagyon meglep, hogy még egyetlen orthodox hang sem emelkedett a békepontoszathoz (a párisi) védelmére.“

Mint gondolkodik a „La Paix“, megtetszik 3-ik számában a „jeruzsálemi egyház felett“ írt cikkéből Buissonnak. „Nem az eszmék és tanok, de az érzelem egysége, a szeretet királyi törvénye, tehát a szabadság“ volt az első egyház fő jellemvonása.“ Ebből látszik hogy a modernnek mind egy huron pendülnek a hit s tan elemet kiakarják küszöbölni. — Hol van azonban

rue de Seine, 33. küldendő. Az év okt. 1. kezdődött. A szerkesztőséget alakítják a lyonsi ref. egyház lelkészei, mint bizottság, áll ez 7 tagból; elnöke a bizottságnak Aeschmann lelkész. Szerkesztő: Schulz E. lelkész.

Buisson által bebizonyítva, hogy az első jeruzsálemi egyház „mely egy lélek egy szív yala“, kebelébe zárt volna rationalistákat, vagy csak egy oly tagot, ki Jézust csak pusztá embernek tartotta volna; azt bizonyítsa be a „La Paix“: adtak-e kezét az apostolok akár evangyelistának, akár diakónusnak a ki velök nem akarta volna vallani a mi bűneinkért meghalt s a megigazításunkért feltámadott Krisztust! — (Église Libre). Az Evangeliste lap a „La Paix“ eszményeül minden vélemény amalgamisatióját látja s kérdi: mily béke lesz az mit tervel, s mily egyház melynek érdekének szolgál?

A vigáni értekezlet egyik tagja keményen kikel a balközép párt ellen, mely azok ügyét védi, kik nem hisznek többé; végzetes hiba lenne ha azok, akik a J. Krisztust istenfának hiszik, békejobbot nyujtanának azoknak a kik tagadják azt s ezek kedvéért önmön hitfeleiket hagynák el. Ily eljárás korunknak a scepticismus (kétkelés) leczkéljét nyujtaná. A scepticismus vakítja meg s ernyeszti korunkat; az igazság legyen a fő előtünk, ne üldözze semmi szín alatt az igazság a tévelyt, de ne is protegálja, ki kell nyíltan mondani a tévelyre, hogy az ellenfél és nem szövetséges társ. Inkább új szakadás, elv megőrzéssel, mint ál egység elvbuktatással.

A szakadályrém békegalamb képében szállni kezd meg sok lelket, bizonyos nyugtalanság kétes érzete terjeng. G. Anfrés Pál az állandó zsinati bizottság tagja beadta lemondását, nem akarván követni társait, kik a további minden engedménynek teljesen ellenfelelnek. Ne feledjük: a reformatio alkotói a XVI. században a biblia emberei, szabad hívők nem pedig szabadgondolkodók valának, s „positív hit, nem pedig tagadás vagy kétesdiség lön alapja a reformatióból született egyháznak“.

Nov. 8-ra (1876.) egy új értekezlet hívatott össze lelkész és világiakból Rouenba. (folytatása jó) B. F.

K Ü L Ö N F É L E K .

— Vitaülés. A hittanszaki önképző társulat decz. hó 14-kén tartotta meg e félévi vitagyűlését, a következő kérdést tüzvén ki megvitatás tárgyául: „Helyes-é az önképzést kötelezővé tenni, vagy nem“. A kérdés igenlő oldalát Császár István 3 hh. tagadó oldalát pedig Kiss Beztalan 3 hh. vitatja, csak hogy míg előbbi felvett álláspontjából annyiban tér el, hogy általánosságban nem tarthatja helyesnek az önképzést köteleztetését, ellenben igenis a szakpályákon nemesak helyesnek, de szükségesnek is véli azt, — addig Kiss Bertalan mindvégig megmarad azon álláspontja mellett, hogy önképzést épen azért mivel az önképzés, semmi szín alatt sem lehet kötelezővé tenni, állítását Szécsényi, Edvi Ilés Pál, Dittes, Rousseau és másoktól vett remek mondatokkal támogatván és fűszerezvén. — Torma Károly, Faragó Bálint, Kapitány Zsigmond és Sörös Vilmos szólnak még a tárgyhöz, és pedig három előbbi Kiss B., utóbbi elleben Császár I. álláspontja mellett. — Szavazással döntvén el a kérdés, 6-an odanyilatkoznak, hogy az önképzést részben helyes kötelezővé tenni, míg 15-en oda döntenek el a kérdést, hogy az önképzést kötelezővé tenni nem helyes. (Ben Ábi.)

Balogh Ferencz. felelős szerkesztő és kiadó.

Lapunk azon pártolói, kiknek előfizetésök a múlt év végén lejárt, előfizetésök megújítására tisztelettel kérem. Helybeli előfizetőktől Telegdi K. Lajos és ifj. Csáthy Károly könyvkereskedésében is elfogadtatik s nyugtáztatik az előfizetés. Szerkesztő.